

Q. N.
374,
30.

X 1903770

17

II n
5556

Q. D. B. V.

De

HENRICI IV.

R. GALL. ABSOLU- TIONE ROMANA,

PRÆSIDE

VIRO CELEBERRIMO

DN. L. ADAMO Rechenberg /

Utriusqve Lingv. & Histor. Prof. Publ.

Studiorum suorum PROMOTORE suscipiendo,

Ad d. XXIV. Decembr. A. C. MDCLXXXIV.

EX HISTORIA

publice differet

AUTOR

JOH. JOACH. MÖLLERUS, Sommerf. Sil.

Magist. Candid.

L I P S I Æ,

Typis CHRISTOPHORI FLEISCHERI.

7

INCLUTÆ
ZITTAV. REIP.
SENATUI
MAGNIFICO
SACRUM.

PATRONI.

Offero Pietatis testimonium,
quod sine læsa pietate non offerri forte non debebat,
neque etiam sine liberiore ausu poterat.

Interim,

si gratiam spectetis Vestram, debitum est;
si offerentis conditionem, Academicum h. e. viribus
conveniens;

si mentem, devotissimum.

Sed filiis forte Vestris iste colendi mos erat relinqvendus.

Ignoscetis igitur,

quod inter filios adorantes nunc cognosci velit,
quem inter educandos olim agnovistis,
& quod gratorum mores hodie præ se ferat,
in quem gratis toto quadriennio contulistis beneficia seu
gratitudinis incitamentum.

Neque invidebunt illi,

destinari banc devotionem VOBIS,

quorum favor & ipsis sufficit & mihi.

Æque enim dignum reputo & necessarium,
ad eorundem modum exhibere filiale obsequium,
quia beneficia mere paterna exhibuistis, tanquam filio,
imo magis, quia peregrino.

Quod si etiam talia silere turpissimum est,
deprædicare profecto non erit temerarium;
Neque Vobis ipsis molestum,
legem gratitudinis à me impleri, quam benemerendo
scripsistis,
& quam semel impressistis benevolentia memoriam, redire.

Imo

(dabitur verbo veniam)
ne poteritis quidem impedire,
quo minus concurrant ad vestrum in literas amorem collau-
dandum etiam extra Zittaviam nati,
quandoquidem sine impedimento decurrit Favoris
Vestri flumen,

& sine nocte fulget amoris illud lumen.

Quæ singula perpetuo memorabunt,
qui alma Zittavia memoriam mecum non deponent,
& qui Vestrum in filios affectum merito mirantur,
stupebunt ad eundem in alienigenis quoque efficacem.

Faxit æternus Pater,
ut, qui multorum felicitatem promovetis,
nunquam vivatis extra felicitatis statum,
& quos Patronos nacti sunt tot devotissimi clientes,
sub cœlesti patrocinio totidem nanciscamini salutes.

Respondeat VESTRIS consiliis successus,

Curis lætitia,

Expectationi eventus.

Sitq; Zittavia Theatrum felicitatis & fortunæ
ex voto

RESPONDENTIS.

BREVIARIUM.

§. 1. *Dissertationis argumentum & ejus partes.* (2. *Henrici IV. origo.* (3. *Educatio.* (4. *Ejus virtutes partim à bonitate indolis, partim à disciplina.* (5. *Virtutum laudes.* (6. *Is propter religionem Hugonoticam odio & periculo exponitur.* (7. *Status Gallie isthoc tempore turbulentus, & quæ turbarum & factionum cause;* (8. *Unde in Gallia UNIO & LIGAS.* (9. *Liga Hugonottis gravis, & casus tragicus Henrici III.* (10. *HENRICO IV. inde via ad regnum Francie capessendum:* (11. *Hic propter factiones insidiosas de mutanda religione cogitat:* (12. *Illam sibi certis rationibus persuaderi patitur, & ab Episcopo Bituricensi, solenni ceremonia in Eccl. Rom. recipitur;* (13. *Quæ receptio à Pontificis R. asseclis, in dubium vocatur:* (14. *Ideo illi Romæ cum Hispanis adversus Henricum insidiosè agunt: qui interim securior factus, injurias Hispanorum, successu non adeo prospero, ulcisci molitur.* (15. *Inde ut Papam R. etiam haberet clementem, ejus quoque absolutionem expetit:* (16. *Causa erat regni, quam volebat, tranquillitas.* (17. *Hinc legati duo eximii iterum Romam mittuntur:* (18. *Quorum negotiationem Hispani impedire machinantur.* (19. *Sed Papa eorum preces exaudit:* (20. *Simulque depositionem coronæ Francicæ ad pedes suos à legatis prius postulat, ac* (21. *ignominiosas reconciliandi Regem condiciones proponit:* (22. *Quas legati adprobare recusant:* (23. *Papa tamen habito prius concilio cardinalium, absolutionem petitam decernit instituendam,* (24. *Cujus ceremoniæ & solennia describuntur.* (25. *Quibus absolutis Henricus IV. habetur catholicus, favens tamen Hugonottis.* (26. *Judicium de mutata religione theologis relinquitur: at iste absolutionis actus partim iniquus, partim ignominiosus visus est:* (27. *Probatur iniquitas respectu Pontificis R. &* (28.

A 3 ad

instantiam simul respondetur: (29. Deinde respectu legatorum hac in parte Domini sui mandatum excedentium & Majestatem ejus prostituentium. (30. Probatur & ignominia inde in Regem ἀνυπεύθυτον redundans; (31. Quæ ulterius à contrario illustratur: (32. Henrici patientia hac in parte ob temporum necessitudinem excusatur, & historia parallela declaratur, sine cum voto dissertationi imposito.

§. I.

Propositum mihi est Henrici IV. Galliarum Regis *absolutionem à heresi*, quam vocant, *Hugonottarum*, Romæ per Pontificem Clementem VIII. D. XVII. Dec. Anno M D XCV. factam ex historia potissimum describere; ut PATRONIS meis quæcunque studiorum testimonium exhibere possim. Quæ destinata antequam componam, repetendum videtur, quæ *Henrici origo*, quæ *educatio*, quis Gallia eo tempore status fuerit: ut ratio causæque facinoris tanti magis lectori pateant,

§. 2.

Fuit ergo Henricus IV. Antonii ducis Vindocimensis & Johannaë Albretanaë filius, apud Palentiam d. XIII. Decembr. anno M D LIII. leo ex vacca, (ita per ludibrium, matrem ejus vocabant Hispani,) natus; (1) à regno avito, quo anno ætatis XI. post mirabilem parentis mortem potiebatur, *Navarræus*, à gente Borbonia, ex qua oriundus, *Borbonius* appellatus.

§. 3.

Educationem non Principum more, adeo delicatam expertus est; septem quippe traditus nutricibus, in
ru-

(1) Hardouin. de Peresixe Histoire du Roy Henry le Grand c. I. p. 17. Rittersh. Exeg. Hist. Geneal. p. 43.

rupe tantum non plane deserta, in quintum usque ætatis annum, rustico habitu, nudis pedibus, capite non semper tecto obambulavit, vilibusque cibis usus, tandem in Gallia decus adolevit. (2) Quem propterea *Barclajus* ingeniosissimus istorum temporum scriptor, in personata sua *Argenide*, (3) sub educatione rustica descripsit. Neque tamen hoc sine consilio factum est. Credebat enim avus ejus *Henricus Albretanus*, principem ad majora natum, ab incunabulis ferendis malis aut adversis assuefaciendum esse; quod nepos hic laudabili mox confirmavit documento. Adultior enim factus tot bellorum ac adversitatum difficultatibus superandis non modo suffecit, sed etiam magno corporis & animi robore præditus, superavit.

§. 4.

Virtutes quibus excelluit, partim à generosæ bonitate indolis, partim à disciplinæ rigore & diligenti educatione habuit. Nam velut arbores eum statum retinent, quem ab hortulani cura & ductu acceperunt; ita puerorum, imprimis etiam Principum animi eam diu servant imaginem, quam ii, sub quorum tutela adoleverunt primis annis impresserunt. Prima igitur ætas impensa literis

(2) *Rittersh. l. c. p. 44.*

(3) *L. IV. C. 9. seq.* Durior ejusmodi educatio non raro contigit illustribus Principum filiis: Nota sunt Exempla *Regneri II. Svec. R. & Toraldi Fratris ex Loccen. Hist. Svecan. L. I. p. 11. Conf. Saxo Gram. Hist. Dan. L. II. p. 22. & Joh. Magnus Goth. Sveonumq; Histor. L. 2. C. XV. p. 94. Alb. Kranzius in Regnor. Svec. & Dan. Chron. L. 1. C. 17. Scheffer. Memorab. Svet. Gentis C. 35. Ex. 4. p. 219. it. Regum Habessinorum, quorum Educationem tradit Ludolf. Hist. Æthiop. L. 2. C. 8. n. 24. seqq. & Sigismundi I. Pol. Regis, quod non ita pridem elegantis Oratoris commendavit Clarissimus noster VVEIS IUS in Elucidario Orator. Pol. P. I. e. 4. §. 7. p. 147. Conf. Jac. à Bruck, Embl. XIX. p. 75.*

ris est, & studio religionis (4) Reformatæ: præceptore enim matre sic consentiente, usus est illam religionem professio. Sub cujus manu ductione, ita eam imbibit mature, ut Hugonottis spem faceret insignem ejusdem promovendæ in Gallia. Verum cum non omnia summe natis fortunæ principibus discenda è literis; in his talibus non diu hæsit: ne vividum generosumqve animum torqueret in alia, quam quæ promittere magnum Gallia principem possent. Ideo artes diversas boni ducis & boni principis mature didicit ac copulavit etiam, ut arma tractare, pacem tueri aut facere, suosqve cives utroqve tempore, bene regere intelligeret. Est quidem ista Principum ut aliorum hominum conditio, ut alteri altero plures virtutes contingant, nemini omnes. Rarò inveniuntur, qui in quodlibet reipublicæ tempus, & ubiqve præcellant. At Henricus noster toga æque ac armis magnus, domi perinde, ut publice, boni Principis consummavit exemplum.

§. 5.

Sane ejus virtutes apud universos Gallia historicos utramvis faciunt paginam. Nostri tamen instituti non est, istis præconiis diu inhærere. (5) Sufficiat hic allegasse unicum Sixti V. testimonium, qui dicere solitus est; *to to orbe se unum virum & fœminam videre dignos, qui regnarent, NAVARRUM & ELISABETHAM Angliæ Reginam intelligens.* (6) Hinc etiam MAGNI nomen statim post funera adeptus est. Imo Galli hodiernum gloriantur & asseverant, unam Henrici oblivionem esse humani generis

(4) *Perefix. l. c. c. 1.*

(5) *Conf. Thuan. T. V. Histor. Buffier. Hist. Franc. P. 2. L. 23. C. 21. p. 583. seqv. Serrani Inventar. Franc. Hist. p. 871. & qui peculiariter de eo scripserunt, Perefix. l. c. Petrus. Matthaus aliq.*

(6) *Thuan. Hist. L. 82. VVicqves. Ambass. L. 2. C. 1. p. 692.*

neris occasum. (7) Mirum igitur non erat, quod honores hanc virtutem mature quærent. Nam vix annum ætatis decimum attigerat quintum, cum Ludovicus Princeps Condæus ei exercitum Hugonottarum Rupellæ offerret regendum. (8)

§. 6.

Sed mirum quantum, jam eo tempore Hugonottas Pontificiorum odia premebant; ut vix mitiora fata experirentur, quam hodierni Gallorum Reformati à placitis ecclesiæ Romanæ dissentientes. Notum est prælium ad fanum Dionysii commissum, in quo exhausta ferro eorum septuaginta millia: secuta paulo post in nuptiis Henrici nostri famosa illa Parisiensium laniena: ubi horrendo spectaculo natabat in sanguine cæforum, quanta est Lutetia, privatiqve per urbem rivuli dum de sanguine undiquaque confluente in Seqvanam exonerarentur, colorem fluvii mutabant, numero per Galliam cæforum ad triginta millia excrecente. (9) Ipse Sponsus inhumano militum clamore: *la mort ou la messe* (10) perterrefactus vitam vix redimebat, religionem pristinam abjurando: quanquam id ore tenus tantum factum esse postea compertum est.

§. 7.

Qui turbulentus Galliæ status ut rectius intelligatur, paullo altius ex * *Thuano, Pufendorfo* & aliis Scriptoribus illustribus repetenda est motuum intestinorum origo. Nempe causæ ejus prima fuerat æmulatio & ambitio Principum ex gente Borbonia ortorum, qui Valesiæ domui re-

B gna-

(7) *Lansf. Consult. Or. pro Gall. p. 205.*

(8) *Ritterh. l. c.*

(9) *Gramond. Hist. Gall. L. 6. p. 309.*

(10) *Perefix. l. c. p. 31.*

* *Thuan. Tom. V. Hist. Pufendorf. Sagog. in Hist. recent. cap. V.*

gnatrici gloriam summi fastigii inuidebant aut affectabant ipsi. Contra hos nitebatur Gvisiorum factio non minus in Gallia potens ac gratia apud Regem Franciscum II. pol- lens, favente etiam horum partibus matre Regis Catha- rina de Medices, foemina dominandi libidine & artibus aliis notissima. Speciem ambitioni suppeditabat Reli- gio reformata, cui Gvisiorum aemuli ac hostes maximam partem addicti fuerunt. Sic igitur Condæis & Borboniis dignitatem comparare, Gvisiis augere aut retinere cupi- entibus, omnibus pariter potentiae cupidis, de invadendo aut turbando regno facile convenit. Ergo cum mutuis viribus in suum quisque decus niteretur, motus illi in bel- lum eruperunt intestinum, ut cives cum civibus suis gla- diatorio more, ut olim in bello civili Romano, concurre- rent.

§. 8.

Inde post Caroli IX. Regis obitum, regno potente, Henrico III. ex Polonia reduce, nova factio, quæ *Unio* seu *Liga S.* appellatur, emerfit. Cujus autor Henricus Dux Gvisius fuerat, Sacerdotum & plebis Parisiensis favore suf- fultus; quippe penes quam magna Gvisiani Nominis au- toritas. Praesertim quum Rex novus voluptatibus dedi- tus, regni curam permitteret matri, Gvisio magis, quam Hugonottis faventi. Hic igitur obtentu religionis Ca- tholicæ, quam vocant, defendendæ, foedus magno Sacra- mento contra Hugonottas icit. Quod in comitiis Ble- sensibus, adprobata etiam Liga Sancta, Rex ipse confirma- vit. Gvisiana ergo factio spiritu & potentia allevabatur: imprimis cum mortuo duce Alensonio fratre Regis junio- re, nulla spes prolis Regiæ superesset amplius. Itaque Gvisius callide simulabat, ac si cura ad regium solium eve- hendi Cardinalem Borbonium tangeretur, excluso à suc- cessione

cessione Rege Navarræ Henrico nostro, hæresi scilicet infecto. Hanc enim ob causam in foederis Societatem adtraxit Philippum II. R. Hispaniæ, cui discordias fovere & vires Galliæ distingere alias curæ fuit: ne forte Gallia pacata, turbatis Belgii rebus Galli sese immiscerent.

§. 9.

Variis ergo artibus & dolis Liga hæc firmata, anno M D LXXXV. novum bellum contra Hugonottas exarsit. Quo quidem vires horum valde attritæ fuere; ita, ut si, quemadmodum prudentes judicabant, Rex pari cum Ligistis ardore in Hugonottas furere voluisset, isti ad incitas facile redigi potuissent. Sed is, ut Gvisiorum callida destinata interverteret, statores Ligæ Gvisium & Cardinalem Borbonium è medio tollere iussit. Quo facto, Ligæ complices adversus Regem magis exacerbati, Episcopos Sacerdotes, ac ipsum Papam R. excitarunt, ut hic excommunicationis fulmine Regem feriret; hi eundem publice regno excidisse, clamare non desisterent. Hic Ligistarum furor seu rabies permovit Regem, ut cum Henrico IV. Navarro pacisci, ac conjunctis Hugonottarum viribus, Ligistas aggredi, & in ordinem redigere constitueret, Lutetiæ metropoli Galliæ castris jam admotis. At eo ipso die, quo destinata exequi decretum fuerat, homo quidam piacularis, Jacobus Clemens, monachus ordinis Jacobini in castra ad S. Clodovæum venit, Regem prætextu literarum secretiorum compellaturus: Hic malus genius humana specie indutus, in eo conclavi, quo laniena Parisiensis conclusa ante fuerat, d. I. Augusti anni M D LXXXIIX. cultro venenato, præter opinionem ventrem Regis percussit, ut vulnere lethali accepto, sequenti die expiraret, extincta simul cum eo linea Valesia hæctenus dominatrix.

B 2

§. 10.

Hoc casu Henrico IV. Regi Navarrae via ad capeffenda Galliae scepra patuit, quæ jure suo & Hugonottarum favore nixus, aggredi ipse non diu hæsitavit. Etsi quod *Buffierius* (11) habet, non ignoraret, diadema sentibus & tribulis intextum ad ærumnas animi magis, quam ad gloriae & Majestatis fastigium oblatum datumque esse. Nam religio Reformata, cui à primis annis fuerat innutritus, difficultates non paucas ei peperit: cum Ligistæ, Papa & Hispani magno molimine anniterentur, ut religionis prætextu, ipse regno ad se spectante arceretur. Notum enim in vulgus jam est arcanum Hispanorum (12) quo sub religionis Catholicae propagandæ aut defendendæ prætextu, inde à Ferdinandi Arragonii tempore, Europæ concupiverunt dominium. Atque hic *Thuano teste*, nullam unquam invadendi Gallos occasionem, vel contra datam fidem prætermisit.

§. II.

Henricus ergo molestias hæc ac difficultates animo reputans, nolebat quidem Romanam religionem statim amplecti: ne levitatis argueretur à suis, simulque Hugonottarum perderet favorem. At vero expendens à Ligistarum partibus stare multos Galliae proceres cum Episcopis, Hispano, Papa & Principibus Pontificiis, excepto Duce Florentino & Republica Veneta; sua autem castra sequi Principes Protestantes, plurimos Galliae nobiles ac veteranos Hugonottarum milites; primum dubitavit religionem mutare. Verum cum multi Galliae proceres & exercituum etiam duces ipsi obsequium promitterent hac lege, si intra sex mensium spatium, in religione Romana sese informari pateretur. Hinc eventum belli civilis dubium

(11) *l. c.* L. 22. C. 1. p. 487.

(12) *v. Thuan. Hist.* L. 1. & *Gravond. H. G. L.* 18. p. 244.

bium funestumque esse cogitans, in conditionem oblatam consentit: quanquam certo temporis articulo adstringi noluit. Præsertim cum post ducem Mainium, Cardinalem etiam Juniorem Borbonium favore Papæ Gregorii XIV. nixum, a quo ipse excommunicatus fuerat, regnum ambire suum cognovisset. Quibus Philippus II. R. Hispaniæ Sororem Isabellam Claram Eugeniam offerebat sponfam. De qua in comitiis Ordinum Parisiis anno 1593. habitis consultabatur; quibusdam Archi-Duci Austriæ Ernesto, quibusdam vero Carolo Gvisio duci eandem destinantibus. Sed Dux Mainius ejusdem sponsæ procus, ne hac in parte fieret decretum suis consiliis minus proficuum, impedire strenue laboravit.

§. 12.

Has inquam motuum & factionum in Gallia causas Henricus noster contemplans, morem gessit svadentibus cum Plessimornæo, vellet Romano-Catholicis fraudem facere, oblata spe conversionis, & nihilominus animo in religione sua perseverare: (13) cum alias regnum nunquam habiturus esset tranquillum & quietum. Quod consilium an cordatis Theologis dignum satis sit, alii judicent. Henricus sane adprobavit, & cum peritissimis deliberans, hoc modo viam ad pacem & quietem Galliæ emunire constituit. Ideo celebris postea Gramondo teste, (14) Disputatio contra Plessimornæum Calvinistam habita: *Indicitur (scribit) ad fontem bellaqueum in disputationem dies, sistiturque arena uterque pugil, convocantur theologorum utriusque in Gallia religionis principes, ipse Rex hesitabundus presentiam accommodat pugne, victoriqve demum Perronio fidem. Ferunt à Rege sinem disputationi impositum, postquam à Mornæo quesitum, crederetne ipse Catholicis Romanis despe-*

(13) *Buffier. l. c. p. 534.*

(14) *l. c. L. 3. p. 201. sq.*

ratam esse salutem? respondente, immensam esse DEI misericordiam, cujus beneficio salvi esse possint errantes in fide: negante Perronio extra Ecclesiam Romanam salutem fore, respondit Rex: Quandoquidem concordēs pro salute Catholicorum utriusque opinionis Doctores, tutius se catholicum fore. Adjunxit nutanti momentum haud leve Surenense Colloquium paulo post religionis causa institutum. Tandem absolutioni d. XXV. Julii destinata fuit, quā Rex progressus à palatio regio, quod est in oppido S. Dionysii, ac sacco lineo superindutus, nudis pedibus, capite aperto, cereum accensum manu tenens, ivit ad templum primarium, illius loci, magna populi multitudine inspectante. Ad valvas templi cum accessisset, & clausas invenisset, eas ipsemet manu pulsavit, & interrogatus ab Episcopis, qui templum occupabant, quis esset? Respondit: se esse Regem Navarrae, Galliae Regni verum heredem: regressit Episcopus: Quid hosti Ecclesiae, quid lupo cum pastoribus? At ille ait: Se simulata apostasia graviter in Deum & Ecclesiam deliquisse, sed propterea dolere, & ex animo poenitere, ac ad gremium Ecclesiae reverti, petereque ut à matre pia, non secus quam à patre filius perditus recipiatur. Tunc valvae templi fuerunt apertae, & stans in porta Archiepiscopus Bituricensis varia quaesivit ex Rege, juxta ritum in Pontificali libro praescriptum; illo ad singula respondente & omnia promittente, dixit: Ego te salva summi Pontificis censura, à crimine apostasia absolvo, Ecclesiae restituo, & ad sacramenta ejus admitto, additis precationibus & ceremoniis praescriptis. Postmodum introductus Rex in templum, ubi Archiepiscopo peccata fuit confessus, depositoque poenitentiae habitu, sacram missam in Regali throno sedens magna cum devotione audivit. Quae finita à proceribus & Episcopis ad palatium regium fuit reductus. (15)

At enim vero facta hæc erant, majore consultantium parte ita censente, non appellato Pontifice. Idque Hispanis & fœderatis, uberem dedit materiam hanc *absolutionem* calumniandi; quod unius esse Pontificis dicerent, de sinceritate conversionis ferre judiciū, eam admittere, atque stricta à superioribus Pontificibus vincula solvere. (16) Neque etiam hac in parte desiderio amicorum deerat Henricus; sed testatus sibi animum esse, Catholicam fidem tueri ac servare illibatam. Idcirco misit Isajam Brochardum Cliellam cum literis, quibus Pontificem de reconciliatione sua Ecclesiæ facta certiores reddere. Quem paulo post secutus est Dux Nivernensis confirmationem factæ absolutionis (17) sollicitè rogans.

At mœrebant Fœderati tot annorum consilia religionis nomine velata, per eam reconciliationem irrita cadere; subruo scilicet S. Ligæ fundamento. Itaque miserunt Romam, qui totum hoc negotium variis technis irerent impeditum. (18) Henricus interim Rex Carnuti coronatus solenniterque inunctus, negotia domestica composuit, sapientia sua atque solertia perculsum undique & perturbatum imperii corpus ordinavit: urbes, quæ hactenus sibi repugnaverant, ultro cum Lutetia Regis imperium subeunt; Hispanis non sine irrisione Parisiis expulsis.

Ipse

(15) *Bussier. l. 5. p. 535. Piafec. Chron. p. 107. Rittershus. Exeg. pag. 44. seqv.*
Hæc una victoria inquit autor Floscul. Histor. delibat. p. 282. Curtrasiæ, Furiacæ, Dieppensem & alias ita cumulavit, ut subditorum animis victis, fœderis nexus quasi Gordium nodum semel abrumpens, hæresis nube amota, splendidissimus Sol Francis illuserit.

(16) *Bussier. l. c.*

(17) *Thuan. Hist. L. 107. p. 378. T. V.*

(18) *Thuan. l. c.*

Ipse Carolus Gvifius dux junior Regi se submiserat. Quapropter Henricus securus domi, Hispanis bellum denunciat; partim ut illatas injurias ulcisceretur, partim ne Hugonottarum favore excideret, quibus nomen Hispanorum adeo exosum erat. At Hispani non solum fortiter Henrico resistebant; sed apud Pontificem eundem incusarunt hæresis, à qua nondum esset solenniter absolutus. Jesuitæ etiam Monachum Johannem Castellanum sub initium istius belli, anno M D XCIV. credebantur subornasse, qui Regis jugulum petere ausus, sed eo caput subito inclinante, dentem cultro excussit. Quamobrem Jesuitæ ex Gallia ad tempus fuerunt proscripti. (19) Scelus hoc Serranus Confessionarius, dièterio nimis libere usus ad Regem notavit: *Vestra Majestas DEum abnegavit ore: os igitur pœna tetigit: sin corde abnegaverit, in ipsum quoque vindicta penetrabit.* Et sane postea ex Pontificiorum opinione penetravit; cum pessimus bipedum cultri acie felicitatem Franciæ abscinderet. (20)

§ 15.

Ergo ut etiam Pontifici R. conciliaretur, ac adeo Hispanorum artes eluderet omnes, ipsum per legatum sollicitat, impertiretur sibi *absolutionem* & benedictionem. Ex quo enim Nivernensis Dux ad pedes Pontificis aliquoties prostratus benedictionem nullam impetrasset, sed re infecta, regressus in Franciam esset, (21) Pontifici nunciabatur agitatum iri in Francia apud nonnullos quæstionem, *de constituendo patriarcha.* Rigoris igitur pristini non nihil remittebat, merito quidem, judicante sic Ossa-

to

(19) *Busier. P. 2. L. 23. C. 2. p. 545.*

(20) *Ib. C. 21. p. 585. Gramond. l. 1. init.*

(21) *Thuan. L. 108. p. 397. sq. Piassec. Chr. p. 134.*

to apud Thuanum: (22) & anxius ne Henricus pernicio-
siore exemplo absolutionem petere negligeret, clariori-
bus jam signis, si peteretur, fore concedendam insinuabat.
(23) Missis enim ad Cardinalem Gondium literis, ut re-
gem ad repetendas denuo preces impelleret, hortabatur:
nec minus in signum novi favoris fratres Carthusianos
Capucinos & Minoritas jubebat in precibus suis nomina-
re Regem, ejusque salutem DEO commendare, quod ha-
ctenus facere neglexerant, ut annotavit *Mezrayus*. (24)
Gramondus (25) heic etiam Cardinalis Perronii ope-
ram ac studium deprædicat: *Ubi Henricus III. (ait) ex-*
cesserat, Henricum quartum Calvinistam, ad Catholicam fi-
dem convertit; Ebroicensisq; Episcopatu donatur, (leve do-
num pro beneficii dignitate,) dein summo Pontifici autor est,
ut Christianissimo Regi impertiatur paternam de more benedi-
ctionem, quam in eam diem negaverat velut hæretico: lega-
tione Romam probe defungitur: Clementi VIII. conciliat
Henricum IV. ingenti ecclesie orthodoxæ applausu.

§. 16.

Quæ res propterea non ingrata eveniebat Regi,
quod crederet, sic tandem futurum esse, ut dissidiis inter-
nis ea propter excitatis, finis imponeretur, ac Hispano-
rum, quorum intererat turbulentum Galliaë statum fo-
veri, obex aliquando poneretur. Breviter, ut regno
Galliaë pacatius potiretur, & quam causam addit *Becman-*
nus (26) quod putaret, se majora beneficia, hac ratione in
Reformatos conferre posse.

C

§. 17.

(22) L. 107. p. 379.

(23) *Piasec. l. c.*

(24) *Dans son abbrege ann. 1595.*

(25) L. 3. *Hist. Gall. p. 201.*

(26) *Hist. Orb. Geogr. P. 2. C. 3. p. 500. sqv.*

Eqvidem haud deerant inter aulicos, quibus æquum videbatur, ut Pontifex anxie nunc desideraret, quod facile nuper contempisset, & regem quærendo satis fatigatum quæreret ipse. At enim vero alliciebant Regem pax generalis, tranquillitas imperii & civium obsequium, quæ ex solo isto beneficio sperari posse videbantur. Quod non obscure innuit *Serranus*; (27) Quapropter legatos destinavit, cautoque instruxit mandato de conditionibus absolutionis cum Pontifice conveniendi. Delegati autem ad illud negotium fuere Jacobus David Perronius, (cujus doctrinam & mirificam eloquentiam, pondusque rationum præter *Bussierium* (28) extollit allegatus modo *Gramondus*,) (29) & Arnoldus Ossatus a *Thuano* sæpius honorifice nominatus: (30) Natus in Francia obscuris quidem natalibus, adeo ut cognatos & affines plane ignoraret. (31) Sed diuturna consuetudine Romanorum peritissimus morum, & curiæ ac aulæ Pontificiæ inspector sagacissimus. (32) Hos Romam ablegatos, singulis horis novi informabant tabellarii, (33) literis à Rege allatis.

Hæc dum in Gallia adornantur, Hispanicæ factionis architecti mirum in modum Pontificem irritabant, nullamque non movebant machinam, ut impendens sibi malum amolirentur, & pristinum odium ulterius foverent. Videbant enim extremum morientis foederis spiritum eo
uno

(27) *In Inventar. p. 731.*

(28) *L. 22. C. 25. p. 534. & L. 23. C. 6. p. 553.*

(29) *L. 3. Hist. G. p. 203.*

(30) *Vid. L. 107. p. 378.*

(31) *Thuan. L. 31. Wicqves. Amb. L. 1. C. 7. p. 108.*

(32) *Bussier l. c. L. 23. C. 6. p. 553.*

(33) *Mezray l. 6.*

uno remedio contineri. (34) Neque etiam spes omnino eos fefellisse judicanda erat; quum regiis hisce delegatis diu satis aditum ad Pontificem occluderent; donec tandem Toletus Cardinalis pro autoritate, qua pollebat in Pontificem, ipsum adhortari, impellere & propemodum cogere ad impertiendam absolutionem Regi non cessaret. (35)

§. 19.

Postquam igitur Pontifex libellum Regis supplicem a Perronio accepisset, (cujus argumentum annotavit *Thuanus*) (36) permotus hinc, quod tam diu videret ad pedes suos projectum primogenitum Ecclesiae filium, primum Christianum Principem, tandem scilicet verus fit pater & justitiae protector. (37) Medio enim Julii anno supra memorato convocat Cardinalium Collegium, quod cum votis maximam partem consonantibus in absolutionem Regi conferendam consensisset, non deerant malesana conjuratis hostibus consilia, quibus absolvendi formam reddere conabantur difficilem; dictitantes modo absolutionem hanc impetrandam esse a Tribunali Inquisitionis, modo formulas immiscentes Majestati Regis Galliae derogantes. Imo parum aberat, quin Pontifici absolutum in Gallias imperium promisissent. (38)

§. 20.

Eqvidem non poterant haec molesta esse auribus

C 2

Pon-

(34) *Bussier l. c. p. 553. Le Sieur de Ceriziers en son Tacite Francois p. 411.*

On ne scaurois croire les oppositions, que les Ministres du Roy trouverent à Rome, pour obtenir son absolution. Confer *Linn. Notit.*

Regni Franc. libr. II. c. 3.

(35) *Bussier. l. c.*

(36) *Hist. L. 113. p. 585.*

(37) *Serrar. l. c.*

(38) *Vid. Mezray. l. c.*

Pontificis; qui tam suavi adulatione elatior factus, audebat Regis procuratores in arcano variis modis tentare: an coronam ad pedes Pontificis deponere vellent, eoque signo regnum Franciæ in suas quasi manus resignare, quod ille se pro rege gerens, quamvis a sancta sede jure successionis & alio omni, quod in regno Franciæ sibi competere contenderet, privatus, contra divina jura & humana occupasset: Quam post illam summisionem Pontifex in capite procuratorum mox repositurus esset. Verum illi hanc conditionem averfati, Reges Franciæ, quantum ad jurisdictionem spectat, nullum superiorem in terris agnoscere demonstrarunt. (39)

§. 21.

Sed utinam pari felicitate in reliquis fidem Domino suo adprobassent, ejusque majestatem tueri non destitissent legati. Nam novas subinde easque ignominiosas conciliationes excogitabant curiæ papalis a seclæ; donec in sedecim conditiones conventum esset, quas nominat *Thuanus*: (40) *Piascius* tantum tredecim recenset. (41) Præcipuas harum fuisse dicit *Bussierius* (42) *ut Rex in Bernia instauraret Catholicam religionem, intra annum Condeum principem ab Hugonottis reciperet, curaretque orthodoxa religione institui; admitteretur Tridentinum Concilium, iis exceptis, quæ observari non possent, quin tranquillitas regni turbaretur.* Sed potiores causas respectu Pontificis cum *Mezrayo* fuisse crediderim, quod ille Regis absolutionem ab archiepiscopo Bituricensi obtentam jam ante, vellet irritam declarare; eoque testari, requiri Papalem ad tale nego-

(39) *Thuan.* L. 113. p. 587.

(40) *L.* 113. p. 578. seq.

(41) *Chron.* p. 135. seq.

(42) *L.* 23. C. 6. p. 554.

negotium auctoritatem; quippe qui baculo suam potestatem in regem ostendere voluit. Quam pastoralem, an despoticam dicere debeo, sane adhuc ambigo. Certe, quod diceret in ipso absolutionis actu adhibendum *Rehabilitationis*, quam vocant, verbum; (43) satis arguit despoticum *ῥύθρον*: ac si tunc demum idoneus Rex fieret ad capeffendum regnum; utpote qui toties excommunicatus succedendi jura amisisset.

§. 22.

Hæc & alia cum suis postulabat Pontifex servus ille servorum imperiosissimus. Legati vero reconciliationis tamdiu frustra tentatæ cupidissimi, vel, ut rectius loquar, benignitatis Pontificiæ captatores, mandati regii de non violanda majestæte, parum memores, facile consentiebant in priora postulata, ut declinarent ultimum suo quidem judicio pessimum. (44) Id enim Offatus offensionis lapidem dicere solebat: ubi nimirum Rex per istam reconciliationem, revocatis Sixti V. & Gregorii XIV. censuris, ad regnum habilis demum reputandus erat. (45)

§. 23.

Tum Pontifex, ne in tanta re inconsulto quid constitueret, indicebat preces solennes, quibus aliquoties intererat nudis pedibus apertoque capite, lacrimas profundens, neque benedictionem ulli impertiens. (46) De hinc Cardinales singulos in conclavi suo adibat, seorsim exploraturus, quid de arduo hoc negotio censerent; cumque reperisset duas partes illorum, dissentiente una tan-

C 3

tum,

(43) *Thuan. l. c. p. 588.*

(44) *Mezray l. c.*

(45) *Vid. §. antec. 21.*

(46) *Thuan, L. 113. p. 586. Buffier. p. 552.*

tum, consensisse in hanc *absolutionem*, suffragium benignus scilicet pater, etiam suum adjecit. (47)

§. 24.

His præmissis, *Absolutionis* ceremoniæ sequuntur solenni quasi Scena instructa, quam verbis *Bussieri* (48) & *Piasecii* (49) potissimum describere lubet. Die Septembris decimo sexto (50) confedit Clemens VIII. in pegmate ante fores S. Petri erecto, & adstantibus Cardinalibus cum Pontificia curia, Perronius ac Ossatus in ejus adspectum admissi, legunt primo libellum Regis supplicem, exhibito in eam rem mandato: mox lecto decreto Pontificis, quo priorem *absolutionem* Regis abrogabat: Procuratores ejurant hæresin, ac Catholicam fidem profiterentur: tum prostrati ante Pontificem ejus manu virga seu baculo oblongo leviter pulsantur humeros, dum Psalmus (LI) *Miserere* &c. concinitur: (idque ad singulos Psalmi versiculos, teste *Thuano*: (51) *Piasecius* dicit, additum quoque fuisse Psalmum CXXX. *De profundis clamavi* &c.) Quo absoluto, exurgit Pontifex & mitra de capite deposita fundit aliquot Orationes, tandem in solio confidens, *absolutionem* pronunciat, legatisque benedictionem impertit, extrema dicentis verba excipiente populo faustis acclamationibus Regi & Franciæ, tubis, tympanis & tormentis Adrianiæ molis gratulationem late intonantibus. *Serranus* (52) exprimit felicem hanc & lætam populi Rom. acclamationem: *Vivat Henricus Borbonius, Franciæ*

¶

(47) *Thuano*. p. 589.

(48) *P. II. Hist. Franc. L. 23. C. 6. p. 554.*

(49) *Chron. p. 136.*

(50) *Serran. l. c. p. 731. nominat d. 18. Septembr. Thuano. L. 113. p. 589. d. 15. Cal. Octobr.*

(51) *Hist. L. 113. p. 589.*

(52) *In Inventar. p. 731.*

Et Navarra Rex Maximus, Victoriosissimus! Vivat Rex Christianissimus Et Catholicissimus! Vivat Primogenitus Ecclesie Filius! Fiscalis interim Pontificis & inquisitionis omnes Protonotarios & Notarios presentes, & nominatim Dandinum & M. Flaminium Inquisitionis scribam requisivit, ut hujus actus memoriam conservarent, & instrumenta publica de eo conficerent. Mox apertæ S. Petri valvæ, & in ædem Procuratores introcti, ubi eos his verbis admonuit Pontifex: *Quemadmodum ipse nunc Regi illorum Januam Ecclesie militantis in his terris iterum aperuisset; ita Regiam Majestatem eniti debere, ut viva fide & bonis operibus se introitus in Ecclesiam triumphantem in cœlis faciat capacem.* Hinc sumpta S. communionem, deducti sunt ad sepulchrum Sanctissimorum Apostolorum: ubi postquam preces suas flexis genibus dixissent, Cardinalis S. Severinæ summus Pœnitentiarius certis precibus recitatis, eos dimisit. Eumque finem fortita est celeberrima hæc ceremonia, an comoedia, qua ecclesie R. totus restitutus dicebatur Rex, fœderis partes abjectæ prorsus & infractæ.

§. 25.

Finito sic ceremoniarum hoc choragio, *Henricus noster* habebatur, Catholicus & dignus, qui Franciæ sceptrum gereret. Enimvero quibus Regem intimius nosse datum fuit, non nesciebant fidei Romanæ professionem cor Henrici nondum penetrasse; etsi ritibus Romanis, utpote quibus religio illa maximam partem constat, postea uti in sacris necessum habuit. Nam Hugonottas non solum toleravit, sed etiam contra morem apostatarum (qui sunt persecutores sui ordinis,) iisdem favorem suum variis documentis comprobavit: imprimis edicto Nannetico publicato, qua de Religionis libertate iis cautum

tum fuit. Quinimo cum postea placendi studio quidam aulicorum procerum Romanæ religionis fidem complexus esset, id ipsi exprobravit inqviens: *Tum demum tibi deficiendum fuisset, si meo exemplo regnum integrum apostasia lucrari potuisses.* In ore etiam habuisse fertur, non indignum principe facinus esse, missam frequentare, ut coronam Franciæ impetret. Interdum etiam joculari solitus, dixit: tria se credere debere, quæ sciret aliter se habere: nempe se esse verum Catholicum; Elisabetham Reginam esse virginem, & Albertum Archiducem esse strenuum & peritum belli ducem. Quæ omnia argumento sunt, Henricum ob temporum istorum necessitudinem ore magis, quam corde Hugonottarū religionem abnegasse. Et causam hanc cædis suæ postea fuisse, non obscure prodit Gramondus: *cecidit inquit, Henricus tetra melancholici hominis rabie: causa parricidii superstitio, qua Calvinistis favere creditus, ex eo quod pacem inter subditos abluit, donec vixit non habita religionis ratione.* Quod ipse prudens sane consilium merito appellat.

§. 26

Quid Theologi de hac religionis mutatione aut simulatione ejusque causis sentiant, aliis disquirendum relinquimus. At, quo jure, quæve injuria *Absolutio* hæc Regis facta sit, paucis exponere non alienum à munere historici fuerit. Ubi habita personarum ratione, quarum in solenni hac scena adornata mentio fit, non dubitamus asserere eam fuisse partim *iniquam*, partim *ignominiosam*.

§. 27.

Si Pontificem, qui Clemens VIII. (Florentinus Hippolitus Aldobrandinus alias dictus,) respicimus, nullum illi jus in Regem Franciæ vel propter excommunicationem vel propter hæresin competebat; ac proinde quod
hac

hac in parte egit, juris titulo, defendi nequit. Nam et-
 si alias contra jus divinum & humanum curiæ & Pontifi-
 cis Rom. adulescentes Imperatorem, reges ac principes o-
 mnes Papæ subiectos esse volunt; Galliæ tamen Regis
 heic magnam prærogativam esse propter libertatem &
 immunitatem Ecclesiæ Gallicanæ, ex *Gramondo* (53) *Ja-*
cobo Leschafferio (54) & multis novis scriptoribus notum
 est. Per illam enim libertatem ac immunitatem, inter
 alia potestas Papæ etiam in causis Spiritualibus restringi-
 tur ad Canones & regulas antiquorum conciliorum, quos
 quasve regnum Franciæ recepit. At nullum vestigium in
 illis comparet, Regem hæresi infectum, & quidem ab ea
 jam ab Episcopo Galliæ, congregata Synodo, absolutum, E-
 piscopi R. ferulæ vel virgæ subijciendum esse, ut idoneus
 regno gerendo fiat. Quin nec Papam Romanum, nec Le-
 gatum ejusdem a latere, de causis spiritualibus, cogno-
 scendi potestatem in Gallia habere, si subditos res tangat,
Limneus (55) ex scriptoribus Gallicis probat: quanto ma-
 gis Rex ipse immunis esse debet à jure illo, quod affectat
 Pontifex. Ex quo & illud consequitur, Papæ nullum Jus
 fuisse abrogandi vel etiam irritâ reddendi absolutionem,
 ab Episcopo Bituricensi jam factam. Quia probante *Sal-*
masio, (56) Episcopi Galliæ, quoad actus hosce episcopales,

D

Papæ

(53) *Gramond. H. G. L. 1. p. 68. sqq.*

(54) *Leschaf. tractatu de libertate Antiqua & canonica Eccles. Gall. ad supre-*
mas Franciæ curias, apud L. Bochellum qui Decret. Eccles. Gallic. libr. IV.
cap. 1. fol. 646. ait, Neque Papam, neque totum omnino clerum jus habere
de ulla re temporalis statuendi: Multo minus de ullo regno seu imperio
supremo: Regem in Ecclesia eandem auctoritatem habere quam Josias
habuit &c. eandem etiam quam Constantinus M. qui se in ecclesia Epi-
scopum rerum exteriorum esse affirmabat &c.

(55) *Notit. Regni Franc. tom. II. l. 3. c. 1. Petrus de Marca de Concord. Sac. & Imp.*
l. III. c. 1. §. 5. certissima est ergo regula, ait quam Ecclesia præscribit,
Libertatem Ecclesiæ in eo versari, ut legibus suis utatur in causis D. E. I.
 Ergo etiam in hac causa.

(56) *De primatu Papa C. XVI.*

Papæ non sunt obnoxii: Adeoque & is actus horum irritos declarare nequit. Id quod moderni Galliarum Episcopi novis exemplis probare hactenus strenue laborarunt. Etsi Gallicanam Ecclesiam debere Schismatis ab Ecclesia R. postulari hac de causa, *Petrus de Marca* (57) negat.

§. 28.

Equidem videtur pro Pontificis jure allegari posse, quod *Henricus* ejus potestatem in se agnoverit; dum absolutionem per legatos semel atque iterum expetiit. Enimvero ex historia constat, Henricum quidem ob temporum necessitudinem, metu insidiarum, ad evitandum gravius malum, sollicitasse a Papa etiam *absolutionem*; sed quæ antiqua & non ignominiosa ceremonia constaret. Hautquaquam vero in scenam publicam, & quidem ignominiosam, per legatos trahi voluit, ut servi instar manumittendi haberetur. Ideo apud *Mezrayum* legitur, legatos eum subinde monuisse, ne quid majestate sua indignum quoad hunc quidem actum admitterent.

§. 29.

Et utinam Legati memores fuissent mandati ac voluntatis Regis, quam per dromones singulis horis Romam missos, *Henricus* illis inculcavit. Verum purpura, cujus spe alebantur, hos excœcavit, ut posthabita religione mandati, in ignominiosum hunc actum consentirent. Quapropter *Perronius* ex eo tempore in Gallia male audiit, quod studio aucupandi favorem Papæ, Regem suum in effigie quasi fustigari passus sit. Ignorare sane non poterat, quod vero vulgi verbo jactatur, *mandata stricti juris esse,*

(57) *Petr. de Marca de Concordia sacerdotii & Imperii seu de Libertatibus Ecclesie Gallicanae libr. 1. c. 1. 2. 3. seqv. libr. II. tamen adstruit secundum fundamentum libertatis Ecclesie Gallicanae, esse supremum Regis imperium: & duarum potestatum consortium Ecclesie Gallicanae nomine apud Gallos contineri.*

esse, ac legatum minime illius fines excedere posse. Ipsa fides socialis & communis mandatorum religionem sancit, quam certis formulis (58) lex civilis perscripsit; ut si qui in privatis rebus rem mandatam non modo malitiosius gessisset sui quæstus aut commodi causa, verum etiam negligentius, eum Romani summum admisisse dedecus existimarent: itaque mandati constitutum fuit iudicium non minus turpe, quam furti: quo in minimis rebus, qui mandatum neglexerat, non sine nominis infamia condemnabatur. Nullo proinde iudicio Perronius & Ossatus a gravi culpa absolvi poterunt, quod contra Regis sui mandatum Papæ se disciplinæ fervili more exercendæ subjecerunt. Si legato non cedit laudi, cum ab externo principe (59) novos honorum titulos sibi conferri patitur: quanto magis reprehendendi erunt legati, qui Principis sui loco ignominiosam castigationem subire non detrectant; cum alias generosi legati, munera & honores, a peregrinis Principibus parum faventibus accipere, minus gloriosum sibi duxerint. (60)

§ 30.

Certe ut culpa ignominia hujus in Legatos Henrici nostri redundat maxima; ita quivis videt, ignominiam mansisse Henricum, regem ἀνυπεύθυνον & vera majestate fulgentem; quod publice spectante populo, a ser-

D 2

VO

(58) V. Ciceron. pro Sex. Rosc. Am. Facit ad illustrationem hujus philosophiæ, Gellii L. 1. C. 13. N. A. Disputatio, & doctrina H. Grotii de J. B. & P. P. II. 11. 12. & III. 22. 2. Dn. Pufend. de J. N. & G. I. V. c. 3. adde ideam boni Legati à Meleandro in Barcl. Arg. descriptam. Apud Græcos olim malæ gestæ Legationis actio frequens erat; illustre exemplum est in oratione Demosthenis contra Æschinem ἡ εἰς τὴν παρρησιαστικῆς. Conf. Quintil. Institut. Or. VII. 4.

(59) Exempl. Arundellii & aliorum vid. ap. Camd. ad Ann. 1596. p. 274. it. ad An. 1594. p. 672.

(60) Exempl. est apud Wicqvesf. Amb. L. 1. C. 30. p. 669.

vo fervorum Papa, propter hæresin imputatam (â qua-
tamen, juxta Ecclesiæ Gallicanæ libertatem, jam erat ab-
solutus,) Virga, fervili more in legatis castigatus fuerit.
Ut enim delinquenti pœna in imagine irrogari solet, (61)
ita quod legatis hac in parte accidit, censetur ipsi Prin-
cipi, cujus personam repræsentant, accidere. Ac ne
quis bacillum aut virgam hanc paternæ benignitatis &
autoritatis signum interpretetur, *Thuanus* (62) eam vin-
dictam nominat, qua ut olim servos apud Romanos ma-
numissos; sic ait, nunc peccatis nexos, per absolutio-
nem in libertatem asseri Christianam. *Piafecius* (63)
qui actum hunc Comœdiæ non dissimilem describit, pœ-
ne loco fuisse ipsi (Regi) injunctum, addit: *Ut singulis*
diebus missam sacram, & diebus Dominicis ac feriis sextis,
plenum officium audiret, nisi impediretur: singulis feriis reci-
taret, secunda coronam B. Mariæ Virginis: quarta litaniam
de eadem B. Maria Virgine: Sabbato preces Rosariæ ejusdem
B. M. V. quam Advocatam sibi coram DEO eligeret: quater
in anno confiteretur peccata sua sacerdoti Catholico & S. Eu-
charistiam sumeret: in singulis provinciis singula monasteria
extrueret ac dotaret: jejunia & vigiliis ab Ecclesia institu-
tas religiose servaret. Quam pœnam Regi Galliæ sane
non convenientem legati admiserunt, manu etiam sua
illam adprobantes antequam ad pedes Pontificis proster-
nerentur ac bacillum (ut *Piafecius* vocat,) oblongum sca-
pulas suas pulsantem exciperent.

§. 31.

Nec satis erat ignominia, qua Rex publice jam affe-
ctus

(61) Qualis contigit Henrico IV. Hisp. R. ref. *Dn. Pufend. Introd. ad Hist.*
C. 2. §. 8. p. 71. & *Mazarinio cit. Thulden P. 1. L. 1. An. 1652. p. 27.* Ex-
empl. Pisonis & Sejanii vid. *ap. Tac. A. 3. C. 14. & 6. c. 2.*

(62) L. 113. Hist. p.

(63) In Chron. p. 136.

ctus fuerat in legatis, nisi & instrumenta publica per (64)
protonotarios & notarios de hoc actu conficerentur; ne
memoria facinoris adeo illustris intercideret. Non
multo post Pontifex Alexandrum Beninum cum diploma-
te misit in Galliam, ut hoc praesente etiam Rex haeresin e-
juraret, & professionem, quam dicunt, fidei faceret, con-
firmaretque omnia, quae legati nomine suo promississent,
& tum demum illud absolutionis diploma Pontificium
haberet. Quod, an ad libertatem Ecclesiae Gallicanae fa-
ciat, Galli ipsi dispiciant. Veteres sane Galliae Reges
Papae hac in parte mascule contradixerunt. Nota est
Philippi Pulchri sententia, quae R. P. Bonifacio VIII. re-
gnum Franciae feudum suum asserenti, respondit: *Sciat
tua maxima fatuitas in temporalibus nos nulli subesse.* (65)
Quod responsum in Gallia nescire, periculosum existi-
mat *Casaubonus.* (66) Ludovicus XII. R. Galliarum, à Julio
II. (quem aliqui Pontificatum in summo fastigio vidisse af-
ferunt,) excommunicatus, inanes diras contraria abnun-
ciatione generose (67) vicit; cuso etiam Neapoli num-
mo, qui effigiem suam ex una parte ostendit cum hoc
lemmate: PERDAM BABYLONIS NOMEN. Quam
graviter tulerit Ludovicus XIV. qui jam florentissimo Gal-
liae regno praest, cum legati sui Caroli ducis Creqvii aedes
ac rheda, quae uxor vehebatur, a Corsensibus seu milite
Cirneo, anno hujus seculi LXII. laesa forent, testantur
Priolus, (68) *Bussierius* (69) & *Wicqvefortius.* (70)

(64) *Pi sec. in Chron. l. all.*(65) Vid. *Lanf. Consult. Or. contr. Ital. p. 788. Paulin. Histor. Arct. L. 2, C. 44. p. 102.*(66) *Epist. 624. p. 719.*(67) *Thuan. L. 1, Hist. Gall.*(68) *De rebus Gall. L. 12. p. 506. sq.*(69) *In Additam. Histor. Franc. p. 658.*(70) *Ambass. L. 1, C. 27. p. 611.*

Henricum tamen nostrum temporum necessitudini cedere oportuit, ac injuriam illatam quasi dissimulando deglutire; ut, quod curæ ipsi maximæ fuit, regnum per bella civilia dilaceratum stabiliret. Forte ipsi solatio esse poterat memoria Imperatoris sui nominis (71) Henrici IV. ab Hildebrando Papa excommunicati, & ante absolutionem durius adhuc ipso habiti: quippe qui Cardinale Benone teste, cum *lacrymabili afflictione publice, nudis pedibus, in laneis vestibus, hyeme præter solitum aspera apud Canusium, spectaculum Angelorum factus & hominum, Hildebrandi ludibrium triduo pertulit.* Quam Hildebrandi seu Gregorii VII. tyrannidem *H. Grotius* (72) & *D. Schilterus* (73) doctissimus notant ac perstringunt. Inter Galliarum Reges sane nullum reperire licet, qui simili modo, a R. Pontifice castigatus fuisset. Valuit enim in Gallia, quod *Gregorius Turonensis* Chilperico Regi dixit: *Si tu excesseris, quis te corripiet? loquimur enim tibi: Si autem nolueris, quis te damnabit, nisi is, qui se pronunciat esse justitiam?* vel, ut (74) *Hildebertus Cenomanensis* Episcopus scribit: *Apud Serenissimum Regem opus est exhortatione potius, quam increpatione, consilio, quam præceptis, doctrina, quam VIRGA.* Dedit ergo Henricus noster documentum grande patientiæ, qualem Pontifex a Magno suo Nepote hodie frustra expectet: Quippe qui ante hos duos annos convocato Clero Gallicano, per decretum solenne publicatum, potestatem Pontificis R. ante hac affectatam intra limites angu-

(71) Vid. Histor. apud Lambert. Schafnaburg ad A. C. 1076. adde *Ottom. Frising. Chron. l. V. c. 35. Maimburg. Histoire de la decadence de l' Empire apres Charle magne livr. III. p. 236. 57-252. sq.*

(72) *De Imp. Summ. Pot. circa sacra c. IX. n. 20.*

(73) *Dn. D. Schilteri de Libert. Eccles. Germ. l. IV. c. 2.*

(74) *Libr. V. c. 19. A. D. 577.*

angustiores redegit. Utinam mitius ageret cum Hugo-
nottis, quorum ope avus primum in Gallia eluctari cœ-
pit. Deus, in cujus manu principum animi sunt, ei hanc
mentem adspiret, ut pacem fervet, conscientia vero
dominium, cui soli competit, Deo permittat!

S. D. G.

Additam.

I.

Licet interdum male promissis, male stare:
Illustre exemplum ejus rei exstat apud *VVicqves.*
L' Ambassadeur l. 2. sect. 7.

II.

Mirum non est Henricum IV. G. R. cito canis
aspersum fuisse: Nam

Ante diem canos anxia cura facit.
Quare ipse dicere solitus est: *Ventum adversita-
tum canos sibi afflasse.*

III.

Si par pari referre licet, habent Galli, quod Hi-
spanis nostro tempore respondeant.

IV.

Bona mens sine DEO nulla est, recte *Lipsius*
l. de constant. c. 5.

V.

Sine consilio nulla fortitudo, recte *Bussier.*

VI.

Barclaji Argenis est politica.

VII.

94 11/2556
VII.

Non omnes causæ, cur Deus homines paganos aut infideles in tantum potentia fastigium crescere sinit, ut Christianos affligere queant, absconditæ sunt.

VIII.

Etsi tituli Principum non semper correspondent factis suis; non tamen ideo illis denegari debent.

IX.

Si privatos potentia aut favore potentiorum nixos, aliis impune insultare videmus; minus mirari decet, quando id principes faciant.

X.

Recte Baconus de Verulamio inter causas atheismi refert, consuetudinem profanam ludendi & jocandi in rebus sanctis, quæ sensim reverentiam religionis atterit.

XI.

Philosophandum etiam est multis.

XII.

Recte tertius ordo in Gallia ad Clerum in comitiis, apud Gramond. libr. 1. p. 69. dixit: summis Pontificibus inesse hominum affectus: neq; hodie supra nimbos positum adeo fastigium Apostolica sedis, ut velut in olympi cacumine maneant indeleta, post annos mille sexcentos, quæ Christus in petra exaravit, æquanimitas, odium cura solers & innocens, judicia procul à privatis rebus æqua in omnes.

✻(o)✻

Q.K.
374,
30.

X1903

Π n
5556

HE
R.G
TI

IV.
DLU.
NA,

DN.
U
Ad

enberg /
Publ.
ndo,
XXIV.

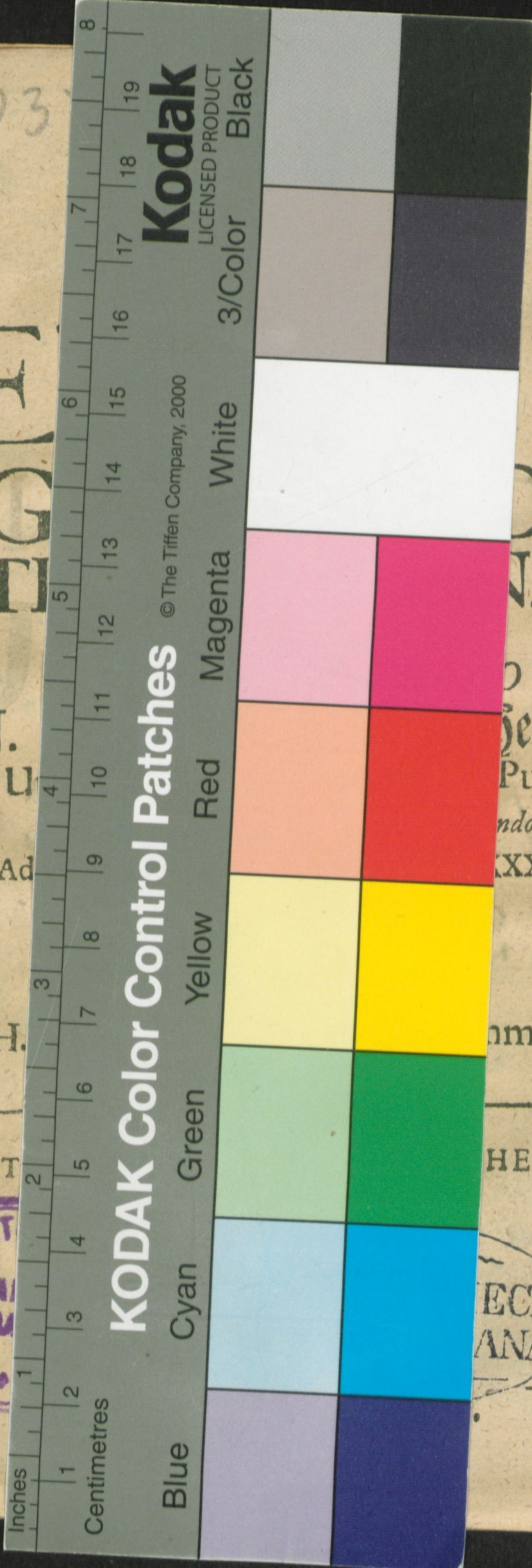
JOH.

merf. Sil.

UNIVERSITÄT
MAG
3

ECA
ANA

7

KODAK Color Control Patches

Kodak
LICENSED PRODUCT

© The Tiffen Company, 2000

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

Inches

Centimetres

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 8